

Erään dokkarin mytologia:

Ukonvaaja-dokumenttielokuvan prosessin analyysi
ja kerronnalliset ratkaisut

ERÄÄN DOKKARIN MYTOLOGIA:

Ukonvaaja-dokumenttielokuvan prosessin analyysi ja kerronnalliset ratkaisut

Tuukka Tähti

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kulttuuriala
Viestinnän koulutusohjelma
Multimediatuotannon pääaine
Opinnäytetyö AMK
Kevät 2016
Tuukka Tähti

AVAINSANAT

Avainsanat: Dokumenttielokuva
Sisällöntuotanto
Elokuvakerronta
Dokumenttielokuvien ohjaus
Dokumenttielokuvan teoria

Key words: Documentary film
Screenwriting
Storytelling
Directing documentary films
Documentary film theory

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni käsittelee dokumenttielokuvassa tekemiäni kerronnallisia ratkaisuja sekä omaa osuuttani elokuvan tekoprosessista. Työni lopputuotteena on kokopitkä suomalaisesta mytologiasta ja vanhasta luonnonuskoisesta elämäntavasta kertova dokumenttielokuva Ukonvaaja.

Kirjallisessa osiossa syväluotaan tekoprosessia kerronnallisen sisällöntuotannon näkökulmasta ja pohdin, mistä elementeistä Ukonvaajan ”oma ääni” muodostuu.

Työssä perehdyn dokumenttielokuvan kerronnan tyyliin, valotan kerronnallisia ratkaisuja ja kuvailen Ukonvaajan sisällöntuotannon älyllistä prosessia.

ABSTRACT

My thesis describes the intellectual process of documentary filmmaking and different styles of storytelling I've exploited during that process. The end product is a full length documentary film called The Hammer of Ukko, which delves into old Finnish mythology and animistic lifestyle.

The written part of the thesis focuses on the elements of storytelling that, put together, create the documentary's own distinctive "voice".

The thesis explores the essence of documentary film content creating process, the decisions of its storytelling and the features of its cinematic style.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	8
2. UKONVAAJAN TUOTANNOLLINEN JA TEMAATTINEN VIITEKEHYS.....	10
2.1. Käsikirjoitus.....	13
2.2. Ohjaus.....	14
2.3. Leikkaus.....	16
3. UKONVAAJAN MOODIT.....	20
4. ASTUVANSALMI VS. KARHU: VERTAILUSSA KAKSI KOHTAUSTA.....	22
5. ESITTÄMISASPEKTI JA TEKIJÄN SUHDE KATSOJAAN.....	25
6. YHTEENVETO JA ITSEARVIOINTI: UKONVAAJAN ”OMA ÄÄNI”.....	28
7. LÄHTEET.....	30
LIITE 1: UKONVAAJAN KOEKATSELU	

1. JOHDANTO

Minulle ne ovat vain elokuvia. Kun puhutaan dokumenteista, minun tapauksessani ne tarkoittavat fiktioelokuvaa valeasussa (Simington 2009).

Edellä mainittu vapaasti suomennettu lainaus elokuvaohjaaja Werner Herzogin näkökulmasta sopii suuntaa-antavaksi viitekehukseksi opinnäytetyölleni, jossa sekä esitelen että analysoin omalta osaltani Ukonvaaja-dokumenttielokuvan tekoprosessia ja elokuvan tuotannossa tekemiäni kerronnallisia ratkaisuja.

Ukonvaaja on tuotantoyhtiöni Helomedia Oy:n tuotanto, joka valmistui keväällä 2016. Tuotannolliset roolini elokuvassa ovat käsikirjoittaja, ohjaaja ja leikkaaja. Valmiista elokuvasta löytyy myös kuvaamaani materiaalia.

Avaan opinnäytteeni kirjallisessa osiossa muun muassa reportaasidokumentin ja esittävän elokuvan tyyllisiä elementtejä hyödyntävän Ukonvaajan tarinankerronnan solmuja, valotan tekemiäni ratkaisujen prosessia ja peilaan näitä ratkaisuja sekä lopputulosta dokumenttielokuvan teoriaan. Lisäksi kuvailen ja pohdin omia tuotannollisia roolejani yhtenä Ukonvaajan tekijätiimin merkittävänä osana.

Tavoitteenani on raottaa dokumentintekijän ja katsojan välistä verhoa sekä tehdä johdopäätöksiä Ukonvaajassa käyttämieni kerronnallisten tyylien tehokkuudesta, eroista ja yhtäläisyyksistä. Analysoin myös näiden tyylien yhteensopivuutta ja Ukonvaajan ansioita itsenäisenä, kokonaisena teoksena.

Perimmäisenä opinnäytetyössäni kaikuu kysymys: Mistä elementeistä ja millaisten ratkaisujen kautta syntyy Ukonvaajan ”oma ääni”?

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION

00:13:08:29

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION

01:17:58:29

2. UKONVAAJAN TUOTANNOLLINEN JA TEMAATTINEN VIITEKEHYS

Ukonvaaja on tuotantoyhtiöni Helomedia Oy:n dokumenttielokuva, joka käsittelee vanhaa suomalaista mytologiaa ja luonnonuskoista elämäntapaa. Tavoitteenani on tämän dokumentin kautta herättää suomalaisen luonnon mystiikasta ammentavat, myyttiset kansanperinteen tarinat henkiin modernin elokuvakerronnan keinoin sekä tuoda tämä Suomen kansan kulttuurinen perimä nykyihmisten saataville ja tietoisuuteen. Elokuvan ydinkysymyksiä on se, onko moderni suomalainen ihminen ajautunut kauemmas luonnosta kuin koskaan aiemmin. Tämän lisäksi tutkin Ukonvaajassa mytologian ja vanhan luonnonuskoisen elämäntavan ilmentymiä ja vaikutuksia nykypäivän Suomessa.

Ukonvaajan tarina kuvastaa rock-muusikko ja kirjailija A.W. Yrjänän henkistä matkaa omille, suomalaisille kulttuurijuurilleen. Temaattisesti tarina jakautuu kolmeen osaan peilaten vanhaa luonnonuskoista käsitystä ihmisen sielun kolminaisuudesta:

1. Henki - Kehon elinvoima.
2. Luonto - Ihmisen ylikuonnollinen haltijasielu.
3. Itse - Ihmisen psyyke ja persoonallisuus. (Salo 2013, 24-25)

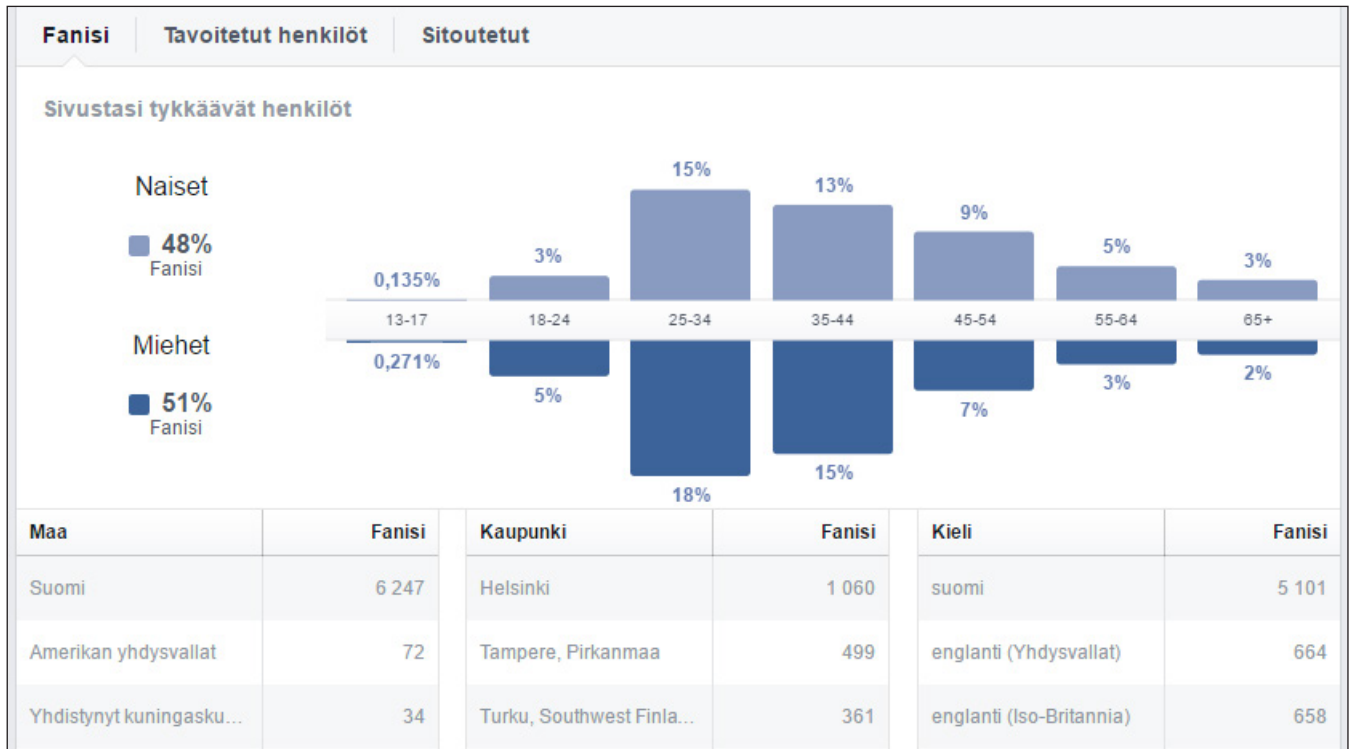
Toimin Ukonvaajan tuotannossa käsikirjoittajana, ohjaajana ja leikkaajana. Minun lisäksi tuotantotiimiin kuuluvat Jenna Ruisaho (käsikirjoitus, vastaava tuottaja, kenttä-äänitys, leikkaus) ja Mika Viitanen (käsikirjoitus, kuvaus, värimääritys, äänen jälkituotanto). Lopullisessa dokumentissa on nähtävillä myös kuvaamaani materiaalia, jota on käytetty pääsääntöisesti lyhyinä kuvituksina sekä siirtyminä kohtausten välillä.

Ukonvaajan tärkeimpiä kohderyhmiä ovat:

1. Mytologiasta / historiasta kiinnostuneet
2. Luonnosta kiinnostuneet
3. Suomalaisesta rock-kulttuurista kiinnostuneet.

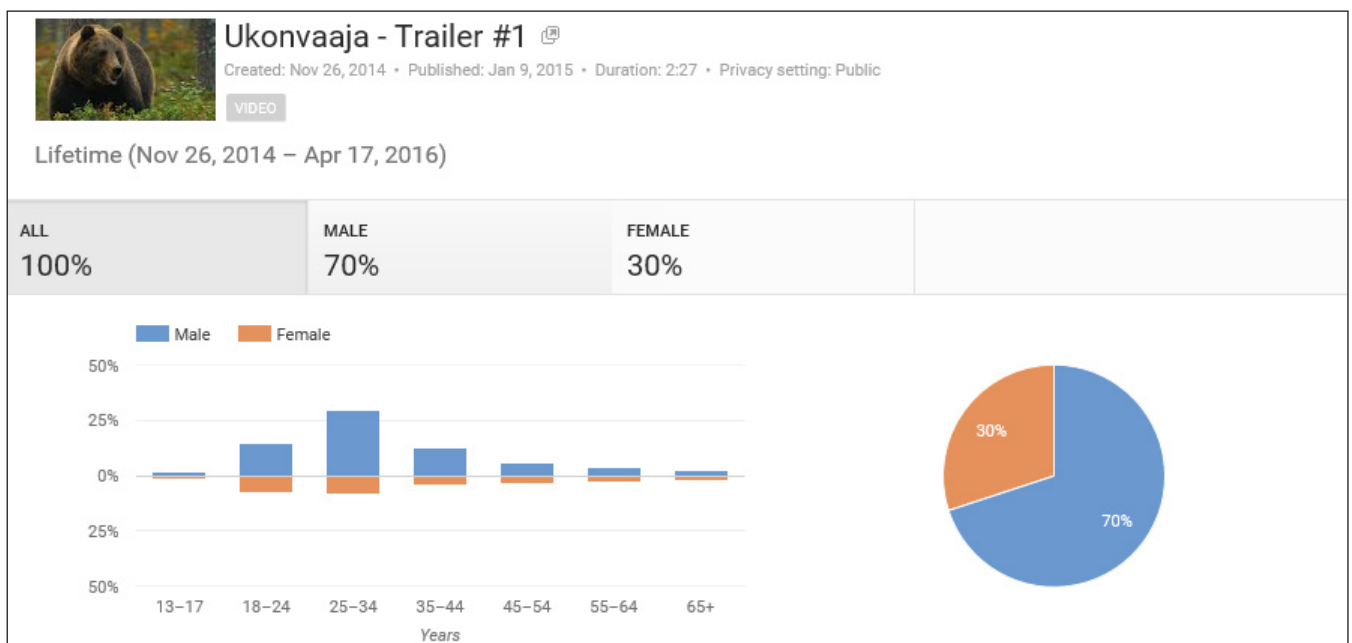

Ukonvaajan merkittävimmän markkinointikanavan Facebookin sivutykkääjien (6655 kpl) jakauma näytti huhtikuussa 2016 tältä (Kuva 1):

(Kuva 1: Facebook 2016)

Kuvan 1 esittämä jakauma on sivutykkääjien lukumäärästä riippumatta pysynyt alusta saakka hyvin muuttumattomana. Tämän perusteella Ukonvaaja kiinnostaa 25 - 44-vuotiaiden suomalaisten joukossa sekä miehiä että naisia. Facebookin sivutykkääjien analyysi antaa kohderyhmistä hyvää osviittaa, ja sitä tukee myös tilastot YouTube-sa reilut 34 000 katselukertaa keränneen trailerin osalta (Kuva 2).

(Kuva 2: YouTube 2016)

Kohderyhmiä tarkastellessa on huomionarvoista, että kuulun itse tekijänä tilastojen valossa merkittävään 25 - 44 -vuotiaiden miesten kohderyhmään. Lisäksi olen kiinnostunut mytologiasta, historiasta, rock-musiikista ja luonnosta. Näin ollen on johdonmukaista, että Ukonvaajan äänessä kuuluu voimakkaasti minun ääneni.

Kun puhutaan dokumenttielokuvan ”äänestä”, sillä tarkoitetaan elokuvantekijän henkilökohtaista näkemystä ja esitystapaa (Aaltonen 2006, 93). Sekoitan Ukonvaajassa tarkoituksellisesti toisiinsa useita eri dokumenttielokuvan lajeja ja lähestymistapoja. Jouko Aaltonen kuvailee näitä lajeja teoksessaan *Seikkailu todellisuuteen: dokumenttielokuvan tekijän opas*:

Reportaasi eli tv-dokumentti

- asiakeskeinen, journalistinen, tietoa välittävä

Seurantadokumentti

- muutoksen kuvaaminen, prosessikuvaus

Tilannekuvaus

- tarina keskittyy yhden tilanteen ympärille

Henkilökuva

- elokuvallinen muotokuva

Henkilökohtainen dokumenttielokuva

- tekijän kautta tapahtuva kerronta jostakin laajemmasta teemasta
- henkilökohtainen essee

Historiallinen dokumenttielokuva

- menneen rekonstruktio

Elokuvallinen essee

- älyllinen matka, joka päättyy johonkin johtopäätökseen

Ukonvaajassa katsojalle näyttäytyy pohjimmiltaan elokuvallinen essee, jossa on niin seurantadokumentin kuin reportaasinkin elementtejä. Kerrontatyyli muodostuu kulloinkin tarinan ja katsojalle merkittävän informaation ehdoilla. Tekemäni lähestymistapaan liittyvät ratkaisut muodostuivat aina käsillä olevan kohtauksen mukaan ja lajityypit vaihtuvat elokuvassa kun siihen on jokin kerronnan tehokkuuteen liittyvä peruste.

Lajeja miettiessäni kysyin itseltäni aina: Mikä on paras tapa kertoa tämä tarinan palanen katsojalle? Entä mitä informaatiota katsoja tässä kohdassa tarvitsee? Parhaan tyylin valintaa ohjasivat luonnollisesti myös esimerkiksi tarinan rytmitys ja tarve variaatiolle kokonaisuutta tarkastellen. Nämä lainalaisuudet vaikuttivat merkittävästi siihen, mistä perusta Ukonvaajan omalle äänelle muodostui.

2.1. Käsikirjoitus

Ukonvaajan käsikirjoitusprosessia voi kuvailla tuotantotiimin jäsenten kollaboraatioksi. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että elokuvan perusrakenne (esim. kohtausten sisällöt pääpiirteittäin, tarinan peruselementit, haastattelujen ja tarinan suhde, teemaattiset kokonaisuudet) suunniteltiin yhdessä tiiminä. Tältä pohjalta tein käsikirjoituksen, jossa muutin tämän perusrakenteen katsojan kannalta seurattavaksi tarinaksi. Jäsentelin ja lisäilin elementtejä, loin tarinalle loogisesti etenevän aikajanan sekä suunnittelin toimittajan osuuksia pääpiirteissään.

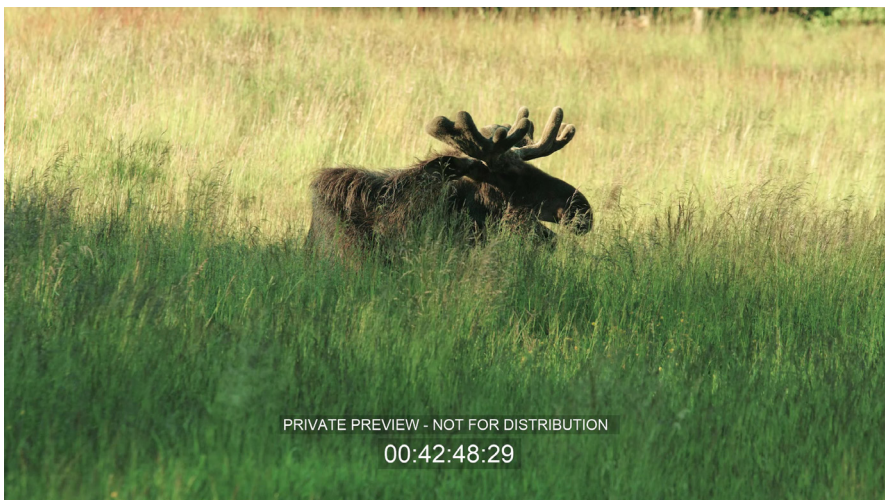
Näiden tekemiäni ratkaisujen kautta muodostui viitekehys Ukonvaajan kerronnallisille tyyleille. Käsikirjoitusvaiheen tyyllisiä ydinkysymyksiä olivat:

- Mitkä kerronnalliset tyylit tukevat sekä elokuvan tematiikkaa että toisiaan?
- Millainen on toimittajan rooli ja miten se vaikuttaa kerronnan tyyliin?
- Millaisen lopputuloksen katsoja näkee?

Itse Ukonvaajan aihepiiriä koskevien lähteiden tulkinta nousi yhdeksi käsikirjoitusvaiheen suurista kysymysmerkeistä. Lähteet mytologiasta ja luonnonuskosta ovat erittäin hajaantuneita ja moninaisia. Oman kokemukseni mukaan ja Ukonvaajaan tehtyjen asiantuntijoiden haastattelujen perusteella tieto näistä aiheista on kulkenut sukupolvelta toiselle lähinnä suusta suuhun kansantarujen muodossa, joten tarinoilla on versioita suunnilleen yhtä monta kuin kertojaakin.

Tämän valossa olikin järkevää konsultoida aihepiirin asiantuntijoita jo heti käsikirjoitusvaiheen alkumetreillä. Oman panoksensa käsikirjoitukseen antoivat luonnonuskoista perinnettä Suomessa ylläpitävä Taivaannaula ry, emeritusprofessori Juha Pentikäinen, arkeologian yliopistonlehtori Antti Lahelma sekä folkloristi John Björkman. Asiantuntijoilla ei ollut vaikutusvaltaa Ukonvaajan kerronnallisiin tai elokuvallisiin seikkoihin, vaan he pääasiassa ohjasivat oikeaan suuntaan taustatutkimustyössä. Kaikki asiantuntijat päätyivät lopulta myös itse elokuvaan haastateltaviksi.

Käsikirjoituksen aikana muodostui runko sille, millä tyyleillä ja mistä sisällöistä Ukonvaajan kokonaisuus koostuu. Käsikirjoitusvaiheen jälkeen Ukonvaaja oli lähes tyylipuhdas seurantadokumentti - sillä erotuksella, että elokuvan pohjimmainen viesti oli jo selvillä. Kaikki käsikirjoituksen jälkeen tapahtunut oli pyrkimystä tämän viestin selkeään ja moniulotteiseen välittämiseen.

2.2. Ohjaus

Koska ohjaajan tapa nähdä maailmaa on dokumenttielokuvan ydin, totuus on aina ohjaajan totuus (Aaltonen 2011, 45).

Vaikka katsojalle näyttää siltä, että Ukonvaaja on tarina toimittajan roolissa olevan A.W. Yrjänän henkisestä matkasta omille juurilleen ja takaisin luontoon, totuus on se, että tämä matka on pohjimmiltaan minun matkani - urbaanissa ympäristössä koko elämänsä eläneen, moderniksi suomalaiseksi identifioituvan nuoren aikuisen ja elokuvantekijän matka, jonka Yrjänä välittää katsojalle, hänkin luonnollisesti omasta näkövinkkelistään.

Dokumenttielokuvan historiasta kirjoittaneen Erik Barnoun näkemyksen mukaan dokumenttiohjaajalla voi olla erilaisia rooleja: esimerkiksi tutkimusmatkailija, reportteri, syyttäjä, runoilija tai tarkkailija (Aaltonen 2011, 46). Ukonvaajan ohjaajana samastun vahvasti etenkin tutkimusmatkailijan rooliin. Tutkin ohjauksen kautta omaa suhdetani elokuvan teemoihin ja välitän oppimaani informaatiota eteenpäin katsojalle. Ohjaajana tehtäväni on varmistaa, että sekä näkemäni että välittämäni sisällöt ovat laadultaan elämyksiä tuottavia sekä ajatuksia ja tunteita herättäviä. Ukonvaajassa ohjaaminen on tylsyyden karsimista ja fokuksen kiinnittämistä siihen, mikä on mielenkiintoista ja jännittävää.

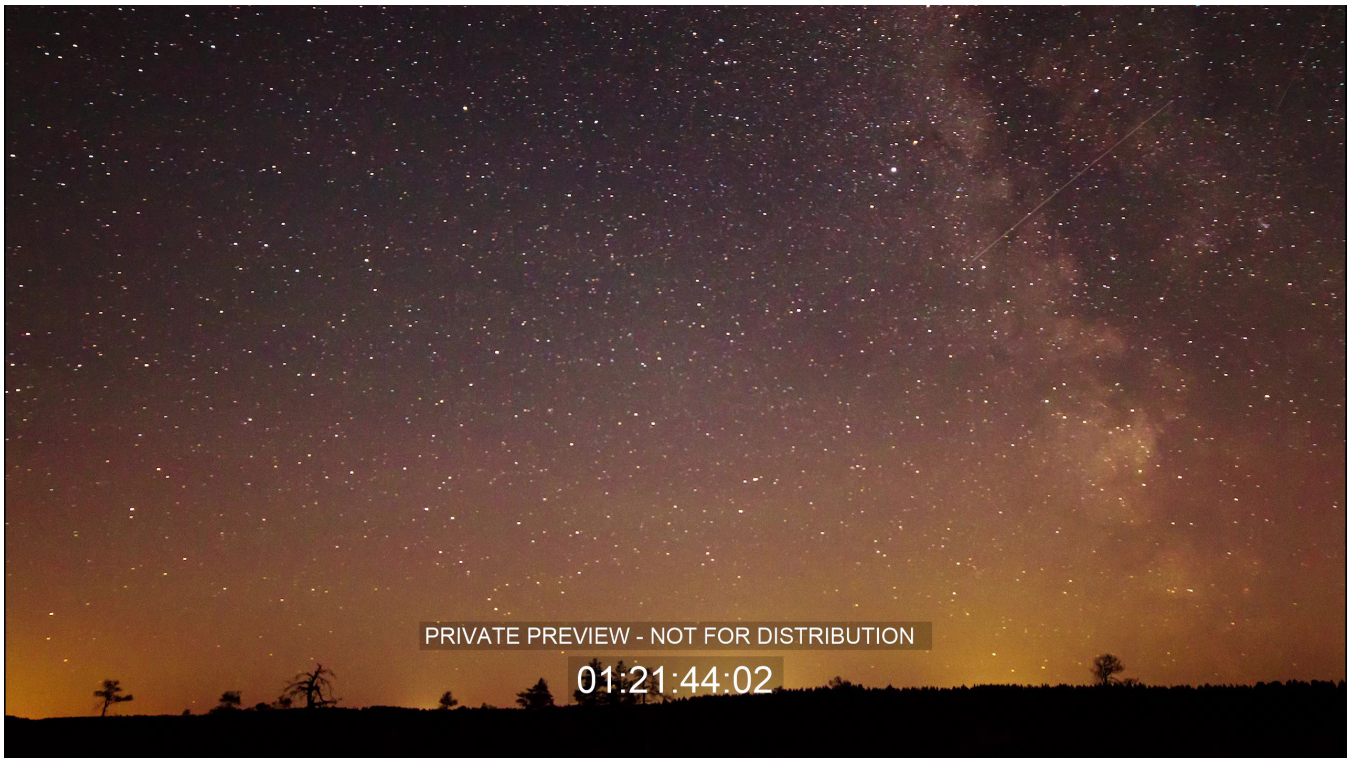
Osa tästä tutkimusmatkasta muodostuu myös Yrjänän edesottamusten seuraamisesta. Näin ollen minulla on Ukonvaajan ohjaajana myös tarkkailijan rooli ja näiltä osin Ukonvaajaa voi pitää seurantadokumenttina. Annan elokuvassa tilaa Yrjänä omille näkökulmille, päätelmille ja ahaa-elämyksille. Tuon tutkimusmatkalleni mukaan hänen persoonansa ja viisautensa. Yrjänällä on taustallaan 30-vuotinen elämäntyö mytologiasta ammentavien lauluntekstien ja runouden parissa. Kuvauksissa toimin välikätenä haluamani elokuvallisen viestin ja Yrjänän välillä.

Ohjaaminen on myös näkökulman rajaamista (Aaltonen 2011, 47). Ukonvaajassa rajaan näkökulman pääasiassa omaani ja Yrjänän näkökulmaan. Haastatteluissa annan tilaa haastateltavien näkökulmille, joita käytän täydentämään ja tukemaan sitä viestiä, jonka haluan Ukonvaajasta päällimmäisenä välittyvän. Näin ollen myös haastattelujen sisällöt ovat oman tutkimusmatkani palasia. Ne ovat kuin todistusaineistoa, jonka kautta olen päättänyt välittämään katsojalle tietyn lopputuloksen.

Missä määrin Ukonvaajan totuus sitten on ohjaajan totuus?

Vaikka olen ohjaajana käyttänyt elokuvassa useita näkökulmia, lopulta ne kaikki palvelevat oman näkökulmani välittämisen päämääriä. Ukonvaajassa minun totuuteni on kaikkein voimakkaimmin läsnä - se on se totuus, jonka katsoja näkee naamioituna kuvaukseksi A.W. Yrjänän henkisestä matkasta.

Kun ohjaajan totuus on dokumentissa näin vahvasti taustalla, herää eettisiä kysymyksiä siitä, millaisina siinä esiintyvät ihmiset esitetään ja millainen on elokuvantekijän yhteiskunnallinen vastuu.

Pelkän elokuvanautinnon lisäksi katsojat etsivät dokumenteista näkökulmia ja ohje-
nuoria omiin elämiinsä - tällöin elokuvantekijästä tulee sosiaalisia ja yhteiskunnallisia
ongelmakohtia tarkasteleva tai niihin puuttuva yhteisön edustaja, asiamies. Doku-
menttiohjaajan eettinen vastuu on eri luokkaa kuin fiktiivisten elokuvien ohjaajalla,
joka kertoo katsojalle puhtaasti omasta päästään keksittyä, kuvitteellista tarinaa kuvit-
teellisin henkilöin, näyttelijöin. Dokumentissa ihmiset ovat ”sosiaalisia näyttelijöitä”,
jotka antavat kuvatuille tapahtumille todelliset kasvot. Näin ollen elokuvantekijän on
pohdittava, millainen vaikutus hänen dokumentillaan on näiden ihmisten jokapäiväi-
siin elämiin. (Nichols 2001, 2-3)

Ohjaajana kävin Yrjänän kanssa jo käsikirjoitusvaiheessa keskusteluja siitä, millaista
viestiä hän haluaa välittää ja millaiset asiat sopivat hänen suuhunsa ja jopa tukevat
hänen imagoaan kansallisesti tunnettuna esiintyjänä ja taiteilijana. Otin hänen näke-
myksensä ja toiveensa huomioon luodessani kokonais kuvaa Ukonvaajan sanomasta ja
sisällöstä.

Vaikka Ukonvaajaa ei voikaan pitää kovin rankkana, yksityiselämää urkkivana tai
yhteiskunnallisesti kärkeväenä dokumenttina, käsitellään siinä kuitenkin elämäntar-
moja ja paikoittain jopa uskonnollisia piirteitä tavoitettavia asioita. Tällöin on syy-
tä olla tarkkana, sillä ohjaajana haluan Ukonvaajan välittävän katsojille mieluummin
positiivisia elämyksiä ja tuoreita ajatuksia kuin vaikkapa ahdistusta.

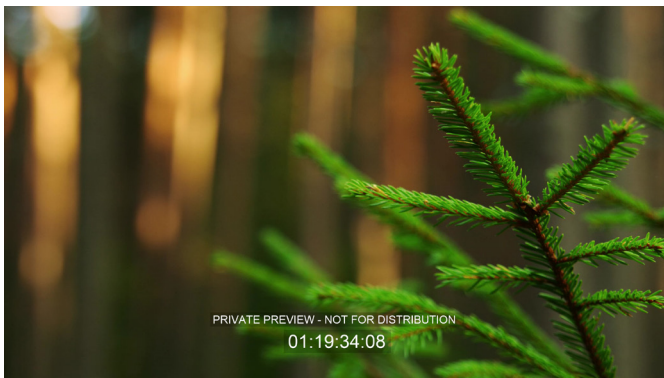
2.3. Leikkaus

Dokumenttielokuvassa käsikirjoitus toimii eräänlaisena teoriana siitä, miltä lopullinen elokuva tulee näyttämään. Kuvattaessa tätä teoriaa kokeillaan käytännössä ja leikkaus on näiden kahden vaiheen yhteensaattamista. (Aaltonen 2011, 341)

Aloitin Ukonvaajan leikkausprosessin kuvatun materiaalin katselulla ja kohtausten sekä ottojen valinnalla. Ohjaajan ja leikkaajan roolien yhdistelmä toimi tässä tehokkaasti - saatoin suoraan kunkin kohtausten katselun jälkeen laittaa kunkin oton parhaat palaset leikkausohjelman (Adobe Premiere Pro CC) aikajanelle. Näin ollen Ukonvaajan offline-leikkaus syntyi verrattain nopealla tahdilla ilman suuritöistä materiaalien loggausta (merkkasin toki materiaalit sen varalle, että niiden joukosta pitäisi jossakin vaiheessa etsiä jotain tiettyä). Todellinen leikkaustyö alkoi varsinaisesti vasta kun aloin miettiä elokuvan kokonaisrakennetta uudelleen sekä keskittyä kuvituksiin ja muihin yksityiskohtiin.

Leikkauspöydällä syntyivät Ukonvaajan tärkeimmät kerronnalliset tyyli- ja tyyliratkaisut. Vasta aikajanelle työskennellessäni pystyin täydellisesti hahmottamaan, miten tämä tarina tulee kertoa. Leikkauksen yhteydessä käsikirjoitin muun muassa Yrjänän voice over-sisällöt, joita ilman Ukonvaajan tarinasta puuttuisi monia katsojalle merkittäviä palapelin palasia. Leikkauksenvaiheessa pystyin myös konkreettisesti kokeilemalla näkemään, mitkä kerronnallisten tyylien yhdistelmät ja vaihdokset olivat toimivia ja mitkä eivät. Leikkauspöydällä pystyin manipuloimaan myös toimittajan roolia ja tarinan käänteiden kronologiaa.

Sergei Eisensteinin mukaan kahden kuvan yhdistämisestä syntyy enemmän kuin osiensa summa. Leikkaus on parhaimmillaan uusien merkitysten luomista. (Aaltonen 2011, 343)

Ukonvaajassa olen leikkauksella pyrkinyt luomaan kohtauksiin kuvaustilanteeseen nähden uudenlaista tunnelmaa. Olen yhdistellyt seurantadokumenttia muistuttaviin kohtauksiin välikuvina esimerkiksi melankolisen kauniita luontokuvia, joiden ensisijaisena tarkoituksena on tehostaa kohtausten tarinallisten ja informatiivisten sisältöjen syvällisyyttä ja puhuttelevuutta katsojalle. Hyvä välikuva kertoo aina jotain olennaista ja auttaa argumentaatiota eteenpäin (Aaltonen 2011, 259).

Karunkauniit luontokuvat virittävät katsojaa haluamaani tunnelmaan - mystiseen, seesteiseen, pohdiskelevaan. Leikkauksen kauttaaltan verkkainen rytmitys vahvistaa tätä tunnelmaa sekä antaa katsojalle aikaa sisäistää näkemänsä ja

kuulemaansa. Useissa kohdissa olen käyttänyt luontokuvia myös kuvastamassa ajan kulua ja siirtyminä kohtausten ja paikkojen välillä.

Teoksessaan *Seikkailu todellisuuteen: dokumenttielokuvan tekijän opas* Jouko Aaltonen ehdottaa leikkauksen analyysiin seuraavanlaista rakennetta (Aaltonen 2011, 348-350):

ALKU:

Saako aloitus katsojan koukkuun?

ESITTELY:

Onko tarpeeksi informaatiota? Onko se sidottu toimintaan? Miten voidaan tiivistää?

ETENEMISLIKE:

Kulkeeko liike? Missä hitautta, missä toistoa?

TARINA:

Tuleeko tarina selväksi? Onko aukkoja? Onko huipentumia?

ARGUMENTAATIO:

Onko argumentaatio loogista? Onko johtopäätöksiä?

HENKILÖT:

Ovatko henkilöt kiinnostavia? Tapahtuuko heissä muutoksia?

TEEMA JA MERKITYS:

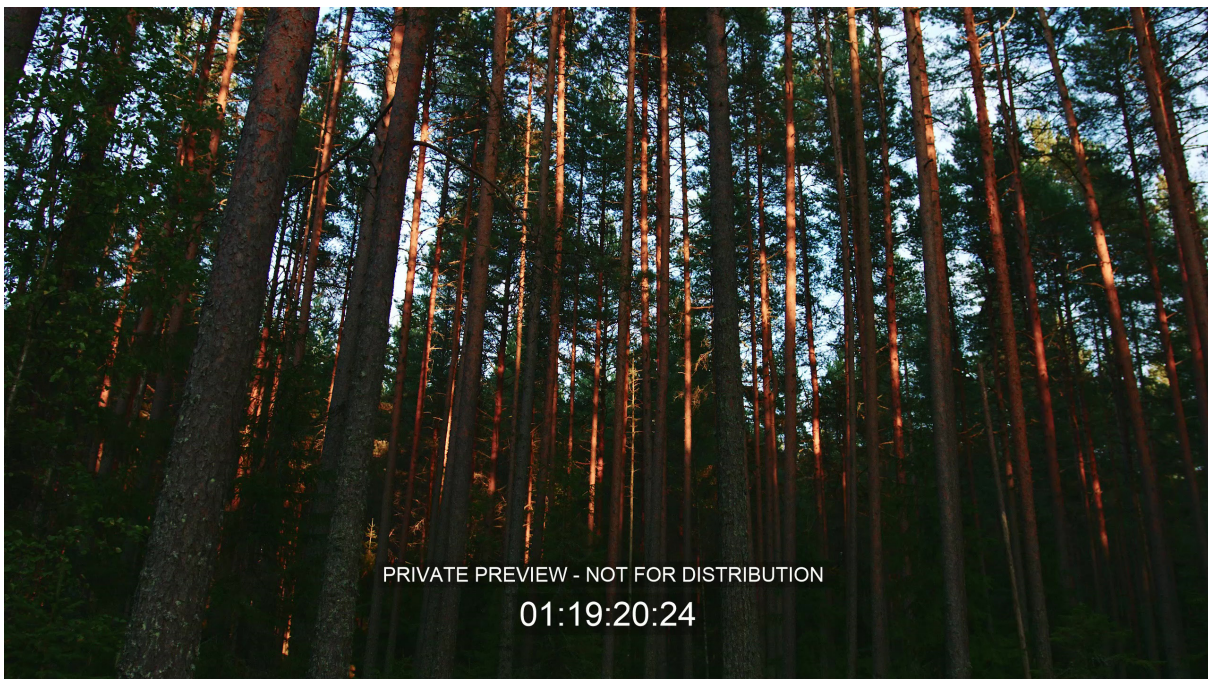
Onko teeman esitystapa kiinnostava katsojalle? Onko kerronnassa metaforinen taso?

MUOTO, RAKENNE JA TYYLI:

Mitä kerrontatapaa ja tyyliä on käytetty?

LOPETUS:

Onko toimiva? Onko useita ”väriä lopetuksia”?

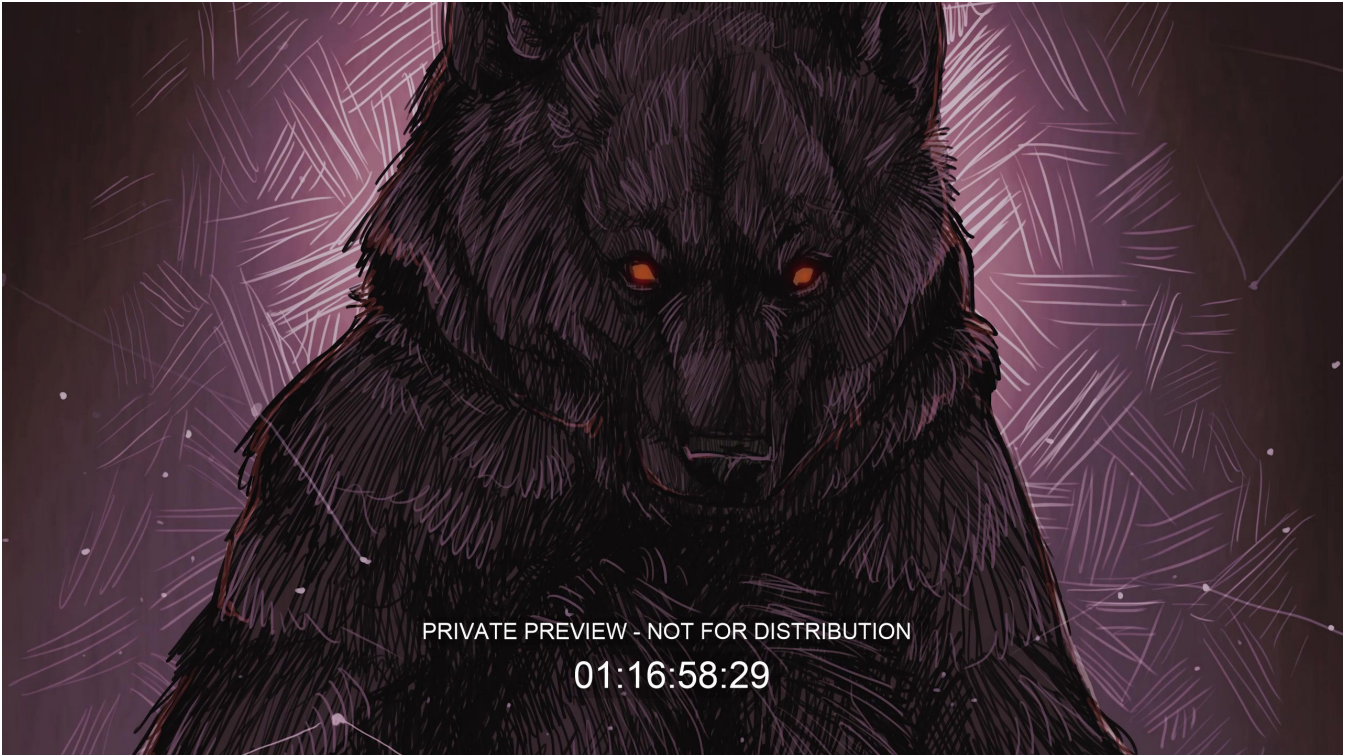
Edellä mainittuja analyttisiä työkaluja hyödynsin Ukonvaajan leikkausvaiheessa. Muun muassa etenemisliikkeen analyysin kautta päädyin pudottamaan pois muutamia kohtauksia ja kohtausten osia. Ukonvaajan tempo on kauttaaltaan rauhallinen, mutta varsinaisen toiston karsin pois tarinan tehokkaan ja loogisen etenemisen tieltä. Temaattisesti luontokuvituksesta muodostui leikkauksen myötä allegoria Ukonvaajan sisäiselle maailmalle. Paperilla Ukonvaaja oli hieman sirpaleinen ja leikkauksen tehtäväksi jäi nitoa kokonaisuus linjakkaasti ja saumattomasti yhteen. Luontokuvien käytöllä oli tässäkin suuri merkitys - kuvitus satoi palaset yhteen elokuvankokoiseen todellisuuteen. Alkuun ja loppuun kiinnitin erityistä huomiota: alussa katsoja houkuttellaan mukaan kuvien vuoropuhelulla ja elokuvan temaattista peruskalliota luotaavalla voice overilla, kun taas lopussa seisoo rauhallisen syvälinen kiitos katsojalle, Yrjänän monologi henkisen matkan opetuksista ja johtopäätöksistä.

Haastattelujen leikkauksen ratkaisut tein elokuvan temaattisten kokonaisuuksien ehdoilla. Haastatteluissa esille tulevat sisällöt ja informaatio muodostavat olennaisia palasia Ukonvaajassa kehittyvään henkiseen matkaan. Tyyliään haastattelut ovat Yrjänän ja haastateltavan keskustelutuokioita. Vaikka puhuvat päät koetaan yleensä monotonisiksi (Aaltonen 2011, 354-355), päätin pitää haastattelut ainoastaan intiimeinä, kahden ihmisen välisinä juttutuokioina ja antaa sekä informaation että henkilökemioiden välittyä sellaisenaan kuin ne kuvaustilanteessa ilmenivät. Koekatseluissa osa katsojista kaipasi haastatteluihin välikuvia, osa taas piti juttutuokioita virkistävän erilaisena elementtinä nykypäivän hektisessä kuvavirrassa (Liite 1: Ukonvaajan koekatselu).

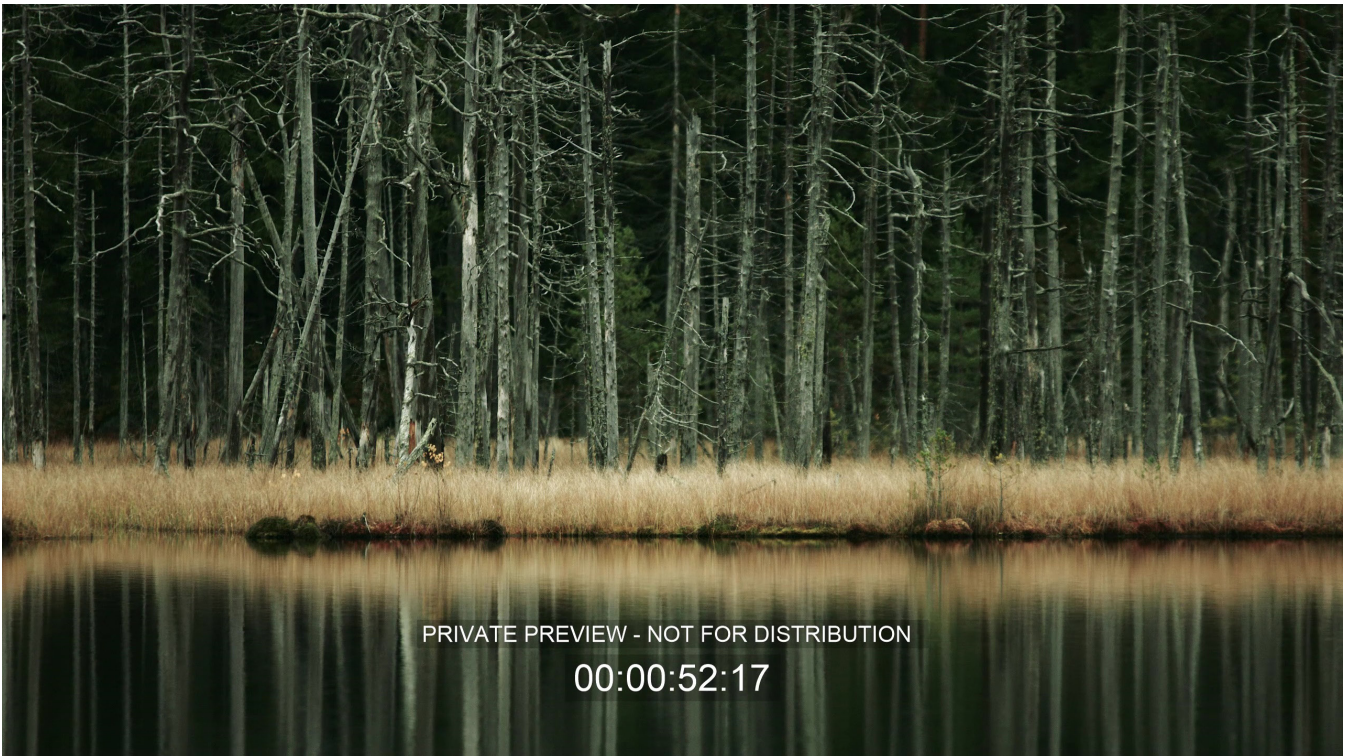
Haastattelujen kautta annan katsojalle purtavaksi älyllisiä pähkinöitä, joista muodostuu keskeisiä palasia sekä elokuvan ydinkysymyksiä että loppupäätelmiä silmälläpitäen. Haastattelujen rooli Ukonvaajassa on toimia elokuvan teemoista informaatiota antavina välietappeina.

Ukonvaajan hienoleikkauksesta vastaa tuotantotiimin Jenna Ruisaho. Kokemukseni mukaan tuotannoissa on usein lopputuloksen kannalta perusteltua ja järkevää kuljettaa työprosessi tuoreiden silmien läpi. Hienoleikkauksivaiheessa Ruisaho hioi kuvien ja musiikin rytmiä, hienosäätöä skarveja ja leikkausten pituuksia sekä tiivistä kokonaisuutta entisestään.

Leikkauksen kautta Ukonvaajan metaforinen taso syveni huomattavasti käsikirjoitukseen verrattuna. Peräkkäiset kuvat merkitsivät yhtäkkiä enemmän kuin osiensa summaa - niistä muodostui Ukonvaajan oma elokuvallinen maailma.

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION
01:16:58:29

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION
00:00:52:17

3. UKONVAAJAN MOODIT

Yhdysvaltalaisen elokuvateoreetikko Bill Nicholnsin mukaan siinä missä fiktioelokuvat voidaan jakaa genreihin eli lajityypppeihin, dokumenttielokuvat voidaan jakaa moodeihin. Moodit ovat todellisuuden esittämisen tyyppejä, joita voi pitää tekemisen strategioina. (Aaltonen 2011, 25)

Dokumenttielokuvan moodit Nicholnsin mukaan (Aaltonen 2011, 25-29):

1. Poeettinen moodi (poetic mode)

- Elokuvallinen runollisuus
- Visuaaliset assosiaatiot, kuvailevat jaksot
- Avantgarde, kokeellisuus

2. Selittävä moodi (expository mode)

- Argumentaatio, sanallinen kommentaari
- Teksti dominoi kuvaa

3. Havainnoiva moodi (observational mode)

- Ei järjestetty, ei lavastettu
- Havainnoi asioihin puuttumatta
- Kamera karpäsenä katossa

4. Osallistuva moodi (participatory mode)

- Elokuvantekijän ja kohteen vuorovaikutus
- Tekijä osallistuu tilanteeseen

5. Refleksiivinen moodi (reflexive mode)

- Korostaa tekijän ja katsojan suhdetta ja elokuvan todellisuuden keinotekoisuutta

6. Performatiivinen moodi (performative mode)

- Esittää näkökulmia maailmasta
- Hylkii objektiivisuutta, suosii tunnetta
- Dokumentin ja fiktion raja hämärtyy

Kuten olen jo aiemmin todennut, Ukonvaajassa kerronnan tyylit vaihtuvat lennosta tarkoituksenmukaisesti, parhaiten kutakin kohtausta, käännettä ja yksityiskohtaa pukevan kerrontatavan nimissä. Olen hyödyntänyt elokuvassa kaikkia moodeja paitsi osallistuvaa ja refleksiivistä. Refleksiivisyyttä olen tietoisesti jopa välttänyt.

Moodien vaihtuminen on Ukonvaajassa ennen kaikkea kerronnan tehokeino. Vaikutelma saattaa toisinaan olla poeettisen moodin kaltaisen runollinen, jolloin haluan korostaa elokuvan myyttistä aihepiiriä. Osassa kohtauksissa taas riittää, että kamera on ollut paikalla ikuistamassa aitoa hetkeä tai ahaa-elämystä. Välillä kerronta kulkee argumentaation dominoimana ja sanat ohjaavat kuvitusta, välillä esittävyudessa mennään erittäin lähelle fiktion rajaa. Palaan moodien vaihtoihin tätä konkreettisemmin seuraavassa luvussa, kun vertailen Ukonvaajan kahta kohtausta yksityiskohtaisesti.

Nicholsin moodit ovat yksi hyvä tapa hahmottaa Ukonvaajan kerrontaa, sillä käytännössä koko elokuva uppoaa tyyllisesti aina johonkin moodiin. Vaikka kerronnan tyyli vaihtuukin alati, vaihdokset tapahtuvat pääasiassa eri moodien välillä.

Vapaasti suomennettuna Nichols kirjoittaa teoksessaan *Introduction to Documentary*, että jonkin tietyn moodin piirteet nousevat usein esille dominoivina ja antavat täten elokuvalla rakennetta, mutta eivät välttämättä määritä sen kerronnan muotoa kokonaisuudessaan. (Nichols 2001, 100)

Ukonvaajan kohdalla tämä on hyvin kuvaava määritelmä.

Ukonvaajassa käytän dominoivina moodina havainnoivaa ja etenkin performatiivista moodia. Kärjistäen elokuvan kokonaisuutta voi pitää näiden kahden moodin yhdistelmänä, jossa on hyödynnetty lukuisia muita kuvakerronnan tyylliseikkoja tehokeinoina ja mausteina.

Ukonvaajan kerronta on monin paikoin hyvin performatiivista: Yrjänä tuo roolissaan usein esille ennalta sovittuja ajatuksellisia ja informatiivisia sisältöjä, merkittävimmät käänneet ovat käsikirjoitettuja ja elokuvan metaforinen taso on luotu käytännössä leikkauksipöydällä. Kerronta on toisaalta myös havainnoivaa, sillä paikoittain kamera vain välittää käsillä olevaa tilannetta.

Yrjänän rooli toimittajana kokee muutoksia moodien vaihdosten myötä. Esimerkiksi performatiivisissa osuuksissa hän välittää katsojalle ohjaajan totuutta, kun taas havainnoivissa kohdissa ohjaaja välittää katsojalle Yrjänän totuutta. Tyyli kulkevat käytännössä rinta rinnan ja toisiinsa sulautuen. Moodien vaihtuminen ja uniikit hyödyntämistavat synnyttävät lopulta tärkeän palasen Ukonvaajan omasta äänestä.

4. ASTUVANSALMI VS. KARHU: VERTAILUSSA KAKSI KOHTAUSTA

Valotan tässä luvussa kahden keskenään erilaista kerrontaa hyödyntävän Ukonvaajan kohtauksen taustoja, syväluotaan niiden merkittävimpiä eroja ja yhtäläisyyksiä ja arvioin niiden kiinnostavuutta itselleni elokuvantekijänä sekä katsojan silmissä.

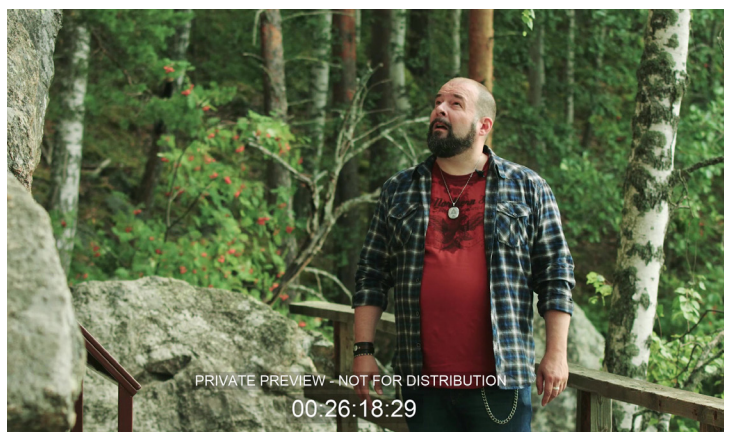
Ensimmäinen vertailussa olevista kohtauksista on nimetty ytimekkäästi sisältönsä mukaan *Astuvansalmeksi*. Ukonvaajan kokonaisuus koostuu kolmesta noin 30 minuuttia kestävästä ”luvusta”. *Astuvansalmi* alkaa ensimmäisen luvun loppupuolella ja kestää kutakuinkin ensimmäisen luvun loppuun saakka.

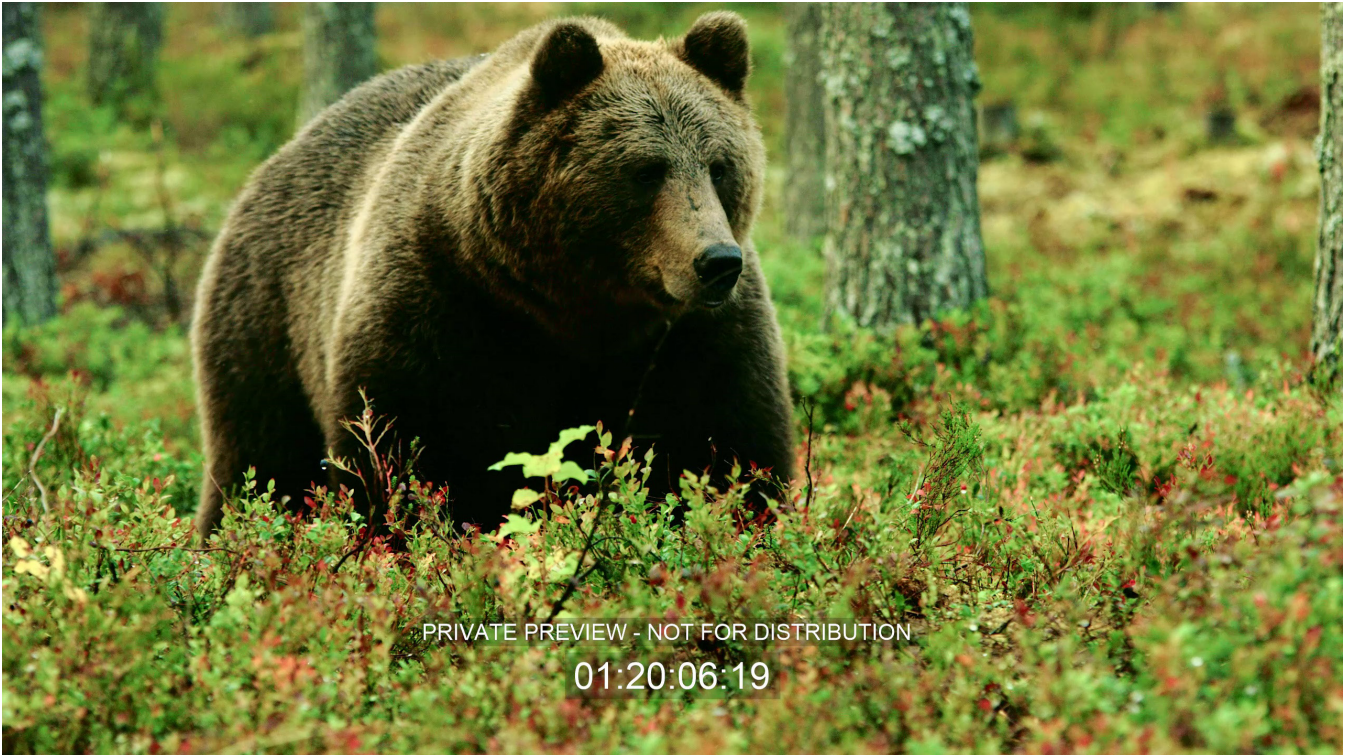
Tarinallisesti *Astuvansalmi* antaa katsojalle ensimmäisen varsinaisen ”löydön”, ensimmäisen hyvin säilyneen mytologian merkin elokuvan esittämällä tutkimusmatkalla. Se toimii ohjaajan kädenojennuksena katsojalle - se on kuin ”kiitos, kun olet katsonut tähän saakka”.

Kohtauksessa Yrjänä patikoi läpi metsikön ja kivikkoisten nousujen ja laskujen katsomaan Astuvansalmen ikivanhoja kalliomaalauksia tavoitteenaan nähdä käsinkoskeltava palanen suomalaista mytologiaa. *Astuvansalmi* on tyylipuhtaasti tämän patikkamatkan ja sen varrelta ja päämäärästä löytyvien elämysten seurantaa ja välittämistä katsojalle sellaisenaan. Kohtauksessa nähtävä tilanne on käsikirjoitettu ainoastaan siinä määrin, että ilman Ukonvaajan tuotantoa Yrjänä tuskin olisi matkannut Astuvansalmelle juuri tuona päivänä ja näissä olosuhteissa.

Tyylillisesti kohtaus lähentelee jopa reportaasikerrontaa: kuvituksen funktiona on ilmaista aikaa ja paikkaa ja välittää katsojalle mahdollisimman autenttista matkan tunnelmaa. Moodit ovat havainnoiva (matkan kuvaus) ja selittävä (voice over ja spiikki paikan päällä). Katsojalle annettava informaatio historiallisesta todellisuudesta on kerronnan keskiössä ja kohtauksen älyllinen sisältö on matkantekijä Yrjänän omaa tulkintaa. Kamera, ohjaus ja leikkaus ovat kerronnallisia välineitä vain siinä määrin, että kuvakulmien, -kokojen ja leikkauksen avulla on autettu katsojaa pääsemään mukaan Yrjänän matkalle.

Toinen tämän vertailun kohtauksista on eräänlainen koko Ukonvaajan huipentuma, kolmannen ja viimeisen luvun loppupuoliskon kliimaksi, *Karhu*.

Kohtauksessa valotetaan karhun merkitystä suomalaisessa mytologiassa ja matkataan Suomen ja Venäjän rajavyöhykkeen tuntumaan, kuuhmolaiseen metsään tapaamaan itse metsän kuningasta, mesikämmettä. Villinä Suomen luonnossa elävän karhun näkeminen toimii elokuvassa allegoriana henkiselle täyttymykselle pitkän matkan päätteeksi.

Karhun kerronnalliset lähtökohdat ovat miltei täysin erilaiset kuin *Astuvansalmen*. Kohtauksessa näkyvät karhukuvat on luonnollisesti kuvattu paikan päällä autenttisisä olosuhteissa, kuten karhunkatselukopin sisällä tapahtuvat ajatelmät ja ahaa-elämyksetkin, mutta jotakuinkin kaikki muu *Karhussa* näkyvä on elokuvan luomaa illuusiota.

Paikka, ajan kulu ja metaforinen taso on luotu leikkauspöydällä jälkikäteen kuvatulla materiaalilla. Kohtauksen älyllinen sisältö on käsikirjoitettua - itse karhun ilmestymistä lukuunottamatta. Kerrontaa dramatisoidaan jopa lyhyellä animaatiolla, joka korostaa karhun myyttistä luonnetta kohtauksen omassa todellisuudessa. Lisäksi *Karhu* lähentelee fiktion puolelta tuttua kerronnallista tyyliä jännityksen tunteen luomisessa.

Karhun moodi on performatiivinen, jossa on pieni ripaus havainnoivaa ja selittävää moodia. Animaation kohdalla flirttaillaan poettisen moodin kanssa, ja sen taustalla kuullaankin Yrjänän lausumana vanha suomalainen *Karhun synty* -runo.

Näissä kahdessa erilaisessa kohtauksessa on silti jotain samaakin. Kummatkin seuraavat hyvin klassista draaman rakennetta: molemmissa on esittely, kehittäminen ja ratkaisu. Molemmissa kuvataan myös matkaa - niin henkistä kuin fyysistäkin. Näin ollen molemmat ovat ikään kuin elokuvia elokuvan sisällä. Perustavin ero löytyy näkökulmasta - *Astuvansalmen* kerronta tapahtuu toimittajan näkökulmasta, *Karhun* kerronta taas on hyvin ohjaaja- ja leikkaajavetoista.

Katsojan silmissä sekä *Astuvansalmi* että *Karhu* näyttäytyvät kuvauksina Yrjänän matkasta. Itselleni sekä tekijänä että katsojana *Karhu* on näistä kahdesta selvästi ”elokuvalisempi” kohtaus - ja siten myös kiinnostavampi. *Karhu* taiteilee ei-fiktio ja esittävyden välillä paikoitellen jopa raja-aitoja hämärtäen. Siinä on elokuvan keinoin luotua suuruutta ja jännityksen elementtiä. Tunne ja tunnelma ovat *Karhussa* kerronnan avainsanat. Minulle erityisen tärkeää elokuvissa on niiden tuottama elämyksellisyys, ja juuri siksi *Karhu* on minulle tekijänä niin tärkeä kohtaus.

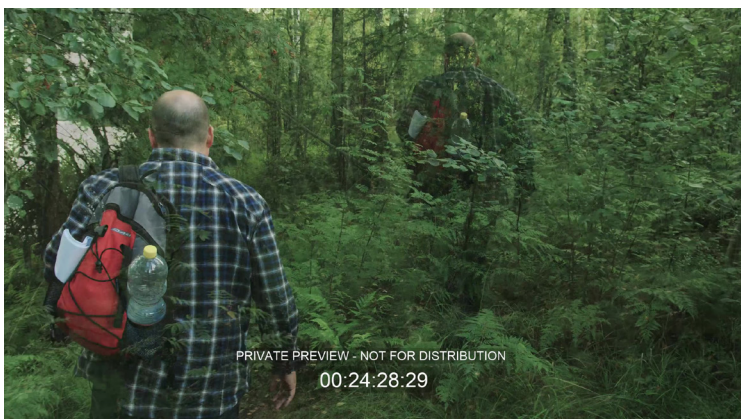

5. ESITTÄMISASPEKTI JA TEKIJÄN SUHDE KATSOJAAN

Esittämisaspektilla tarkoitetaan sitä dokumenttielokuvan tekoprosessin osaa, jossa tekijä pyrkii vaikuttamaan katsojaan ja tämän ajatusmaailmaan sekä herättämään tunteita. (Aaltonen 2006, 209)

Jouko Aaltosen teoksessaan *Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa - Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi* tekemien suomalaisten dokumentaristien haastattelujen mukaan moni elokuvantekijä tekee elokuvia ensisijaisesti itselleen. Usein tekijät pitävät kohderyhmäajattelua kaupallisena tai journalistisena ja itselle tekemisessä on kyse ennen kaikkea riippumattomuudesta. (Aaltonen 2006, 209-212)

Minulle Ukonvaajan tekeminen on ollut häpeilemättömän katsojalähtöistä. Vaikka elokuva onkin pohjimmiltaan oma matkani mytologiaan ja takaisin luontoon, olen jatkuvasti pitänyt mielessä katsojan näkökulman. Kokonaisrakenne on mietitty katsojan kannalta mahdollisimman helpoksi, selkeäksi ja sisällöiltään monipuoliseksi. Teen elokuvia herättääkseni katsojassa ajatuksia, tunteita ja elämyksiä.

Toivon, että Ukonvaajasta voisi vielä jonain päivänä tulla kansan suosikki. Kyse ei niinkään ole omasta halustani miellyttää suuria yleisöjä, vaan pikemminkin tärkeän viestin välittämisestä sellaisessa muodossa, jossa se todennäköisimmin menee perille. Tässä mielessä Ukonvaaja on erittäin katsojaystävällinen elokuva.

Vetoan katsojaan jo elokuvan päälauseessa: älkää antako näiden vanhojen tarinoiden vaipua unholaan. Leikkausvaiheessa pyrin arvioimaan kokonaisuuden toimivuutta nimenomaan katsojan roolissa varmistaakseni, että tarina pysyy alati mielenkiintoisena ja helposti seurattavana.

Katsojaystävällinen lähestymistapa on osaltaan johtanut myös refleksiivisyyden välttelyyn Ukonvaajan kerronnassa. Minulle tekijänä on tärkeää, että katsoja pääsee esteettä sisään elokuvan omaan maailmaan.

Hieman spekuloiden arvioin, että katsojaystävällisyys ja kohderyhmäajattelu ovat tulleet minulle koulutukseni kautta. Lahden muotoilu- ja taideinstituutissa koulutuksen perusta on kokemukseni mukaan pitkälti käyttäjälähtöisyydessä. Oppilaitoksen ohjenuorat ovat varmasti vaikuttaneet tapaani ajatella kohderyhmiä jo heti idean synnyttyä. Rakennan konsepteja aina niin, että ajattelen mitä katsoja haluaisi niiden sisältävän ja missä järjestyksessä. Kohderyhmäajattelu toimii tässä tukena - sen kautta on hyvä arvottaa esimerkiksi sisältöjen kiinnostavuutta. Kaikki tarinat eivät voi olla mielenkiintoisia kaikille.

Tarkoittaako katsojaystävällisyys sitten sitä, että Ukonvaaja on kaupallinen elokuva? Voinko tekijänä olla sekä riippumaton että ajatella katsojaa?

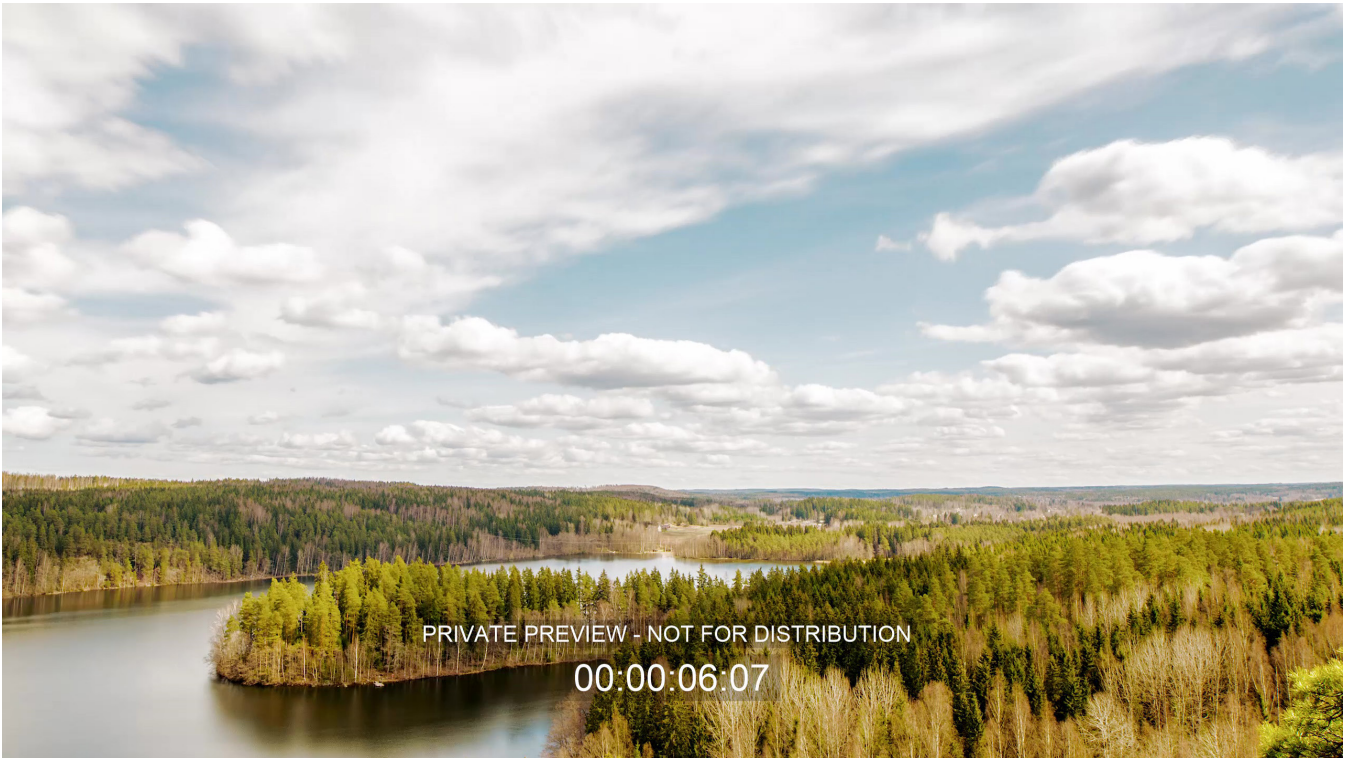
Jos kaupallisuus määrittellään katsojalähtöisyyden ja katsojamäärän tavoitteiden perusteella, voidaan sanoa että Ukonvaaja on hyvinkin kaupallinen elokuva. Tärkein yksittäinen tavoite elokuvan julkaisun jälkeiselle ajalle on se, että mahdollisimman moni voisi sen katsoa ja kokea sen kautta nautinnollisen elokuvaelämyksen.

Jos taas kaupallisuus määrittellään elokuvallisten ominaisuuksien kautta, muuttuu sen arviointi hieman hankalammaksi. Tämän pohdinnassa avainasemassa on mielestäni tekijän ja tekemisen lähtökohtien riippumattomuus.

Ukonvaajassa olen tehnyt kerronnallisia ratkaisuja katsojaa ajatellen, mutta kuitenkin lopulta omista lähtökohdistani. Elämysten tuottamisen tavoite on ajanut näitä ratkaisuja, ja tämä tavoite on minussa sisäänrakennettuna. Näin ollen olen tekijänä edustanut riippumattomasti omaa, perimmäistä tavoitettani.

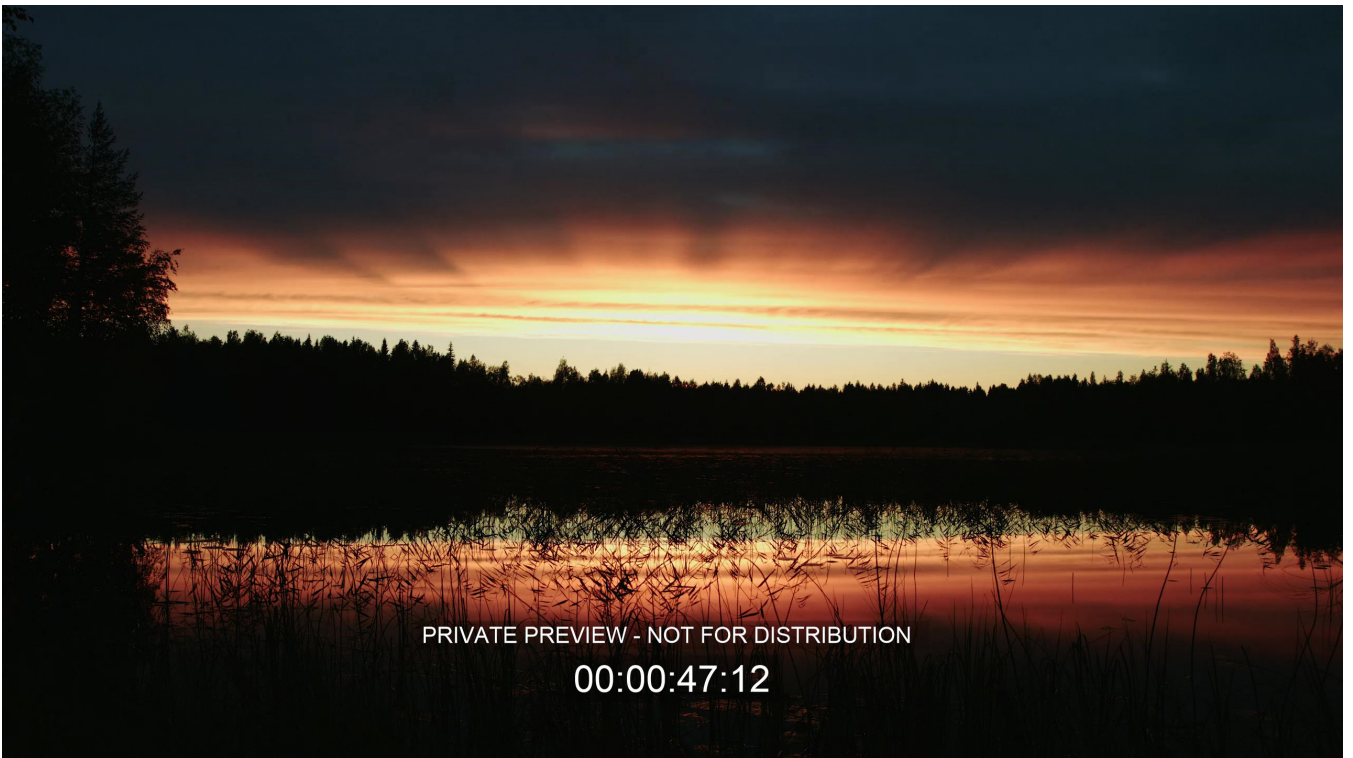
Yhteenvedona voi sanoa, että Ukonvaaja on tehty ensisijaisesti katsojalle, sitten vasta itselle. Katsojan samastuminen on minulle ohjaajana ensiarvoisen tärkeää, sillä ilman sitä en voisi ikinä saavuttaa suurinta elokuvien tekemiseen liittyvää tavoitettani: elämysten tuottamista. Mielestäni itselle tekeminen kalskahtaa hieman itsekeskeiseltä. Mitä järkeä elokuvien tekemisessä lopulta on, jos niillä ei ole itseä suurempaa merkitystä?

Ja kuitenkin olen tehnyt Ukonvaajan myös itselleni - edustan suurinta kohderyhmää ja elokuvan tarina on syntynyt hyvin omakohtaisesta eksistentiaalisesta pohdinnasta. Kerrosten alla kytee ohjaajan kysymys: mistä minä olen tullut, missä ovat omat juureni?

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION

00:00:06:07

PRIVATE PREVIEW - NOT FOR DISTRIBUTION

00:00:47:12

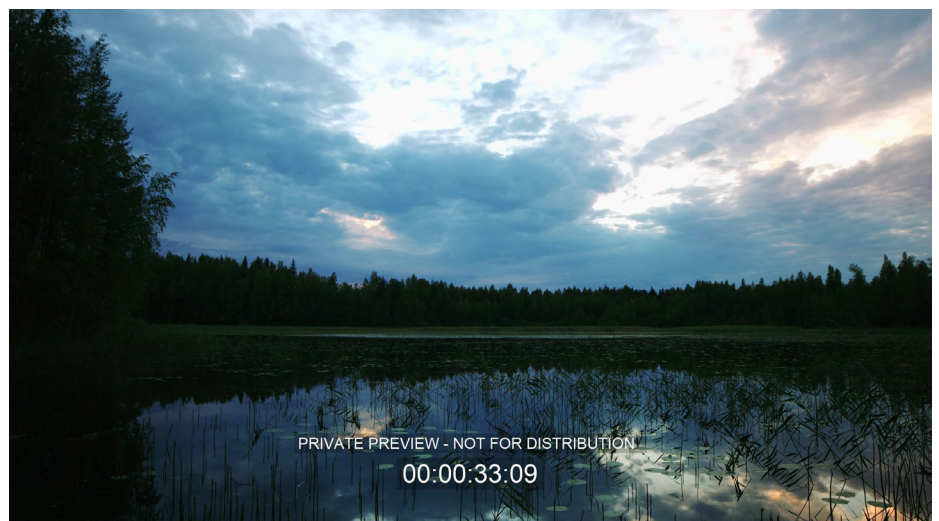
6. YHTEENVETO JA ITSEARVIOINTI: UKONVAAJAN ”OMA ÄÄNI”

Millainen lopulta on Ukonvaajan ”oma ääni”? Mistä kaikesta se muodostuu? Mikä on elokuvantekijän henkilökohtainen näkemys ja esitystapa Ukonvaajassa?

Ukonvaaja - kuten niin moni dokumentti läpi elokuvahistorian - on ohjaajan totuus aiheestaan. Sisällöllistä ja kerronnallista kokonaisuutta ajatellen kaikki ratkaisut ovat kulkeneet lopputulokseen minun, ohjaajan lävitse. Ukonvaajan tarina on pohjimmiltaan urbaanin kolmekymppisen pojan kunnianosoitus omille juurilleen ja kotiseudulle. Tekijän näkökulma korostuu tämän lisäksi leikkauksen suuressa merkityksessä elokuvan metaforisen tason luomisprosessissa.

Ukonvaaja on myös katsojalle tehty elämysten tuottamisen väline, ylpeän kaupallinen dokumenttielokuva, jonka tarkoituksena on herättää ajatuksia ja tunteita.

Se, miten kerrontatyylien vaihdoksia hyödynnetään tehokeinona on keskeistä Ukonvaajan omalle äänelle. Mielestäni mistään muualta ei löydy juuri näitä yhdistelmiä juuri tässä muodossa.

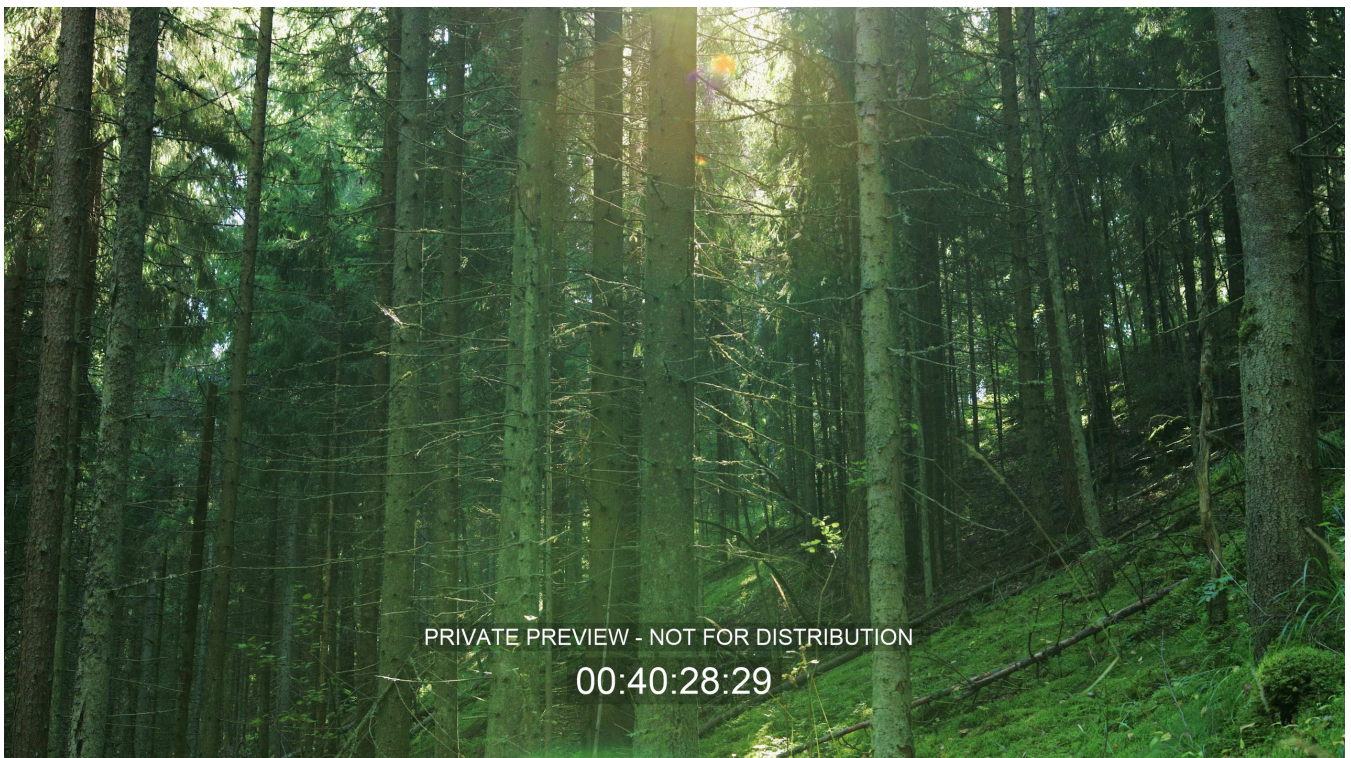
En lopulta allekirjoita johdannossa siteeraamaani Werner Herzogin näkemystä siitä, että dokumenttielokuvat olisivat ”fiktioelokuvia valeasussa”. Ainakaan Ukonvaajan kohdalla näin ei ole, vaikka elokuvan kerronta paikoitellen fiktion rajaa hipookin. Esittävästä elementeistään huolimatta Ukonvaajan taustalla on koko ajan jokin ei-fiktiivinen näkökulma.

Kuinka hyvin Ukonvaajan kerronta sitten toimii? Yksinkertaistettuna: onko Ukonvaaja hyvä dokumenttielokuva?

Itsearviointi on hankalaa projektissa, jossa on ollut näin tiiviisti läsnä noin 1,5 vuotta. Ukonvaajan kerronnalliset ratkaisut nojaavat dokumenttielokuvan konventioihin siinä määrin, että ainakin teoriassa niiden pitäisi olla toimivia. Elokuvan kokonaisrakenne on monipuolinen ja mietitty. Lopulta kyse on kuitenkin siitä, minkälaisen kokemuksen elokuvan katselu tuottaa.

Minulle tulee Ukonvaajaa katsellessa rauhallinen ja pohdiskeleva olo. Luontokuvien ja Yrjänän syvän baritonin yhdistelmä on kuin terapiaa. Puolentoista vuoden tekoprosessin jälkeen ei voi hyvällä tahdollakaan sanoa, että elokuva herättäisi minussa enää uusia ajatuksia, mutta mielestäni moni katsoja voi ammentaa Ukonvaajasta älyllisesti paljon. Informatiivisuus ja tarinallisuus ovat hyvässä balanssissa ja kerrontatapa on mielestäni alati kiinnostavaa. Oman näkemykseni mukaan Ukonvaajasta välittyy tekijänsä lämmin suhde tekemiseen ja elokuvan teemoihin.

Mytologian äärellä on hyvä paeta hektistä arkea ja rauhoittaa ajatuksensa. Ukonvaajaa katsellessa on helppo pysähtyä ajattelemaan.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2006. Todellisuuden vangit vapauden valtakunnassa - Dokumenttielokuva ja sen tekoprosessi. Helsinki: Like.

Aaltonen, J. 2011. Seikkailu todellisuuteen: Dokumenttielokuvan tekijän opas. Helsinki: Like.

Nichols, B. 2001. Introduction to Documentary. Bloomington, Indiana, US: Indiana University Press.

Salo, U. 2013. Tuoni, Pohjola, taivas - Arkeologian ja kalevalaisten runojen tuonelat. Kalevalaiset myytit ja uskomukset arkeologian, kielihistorian ja kulttuurihistorian näkökulmasta. Helsinki: Hakapaino Oy.

Simington, B. 2009. A Documentary is Just a Feature Film In Disguise: An Interview with Werner Herzog [viitattu 11.4.2016]. Saatavissa: <https://mubi.com/notebook/posts/a-documentary-is-just-a-feature-film-in-disguise-an-interview-with-werner-herzog>

KUVAT

Kuvat Ukonvaaja-dokumenttielokuvasta ovat Helomedia Oy:n omaisuutta.

LIITE 1: UKONVAAJAN KOEKATSELU

Ukonvaajan koekatselu järjestettiin tuotantoyhtiö Helomedia Oy:n toimesta sähköpostin ja sosiaalisen median välityksellä tammikuussa 2016. Koekatselijoina toimivat tuotantotiimin jäsenten ystävät ja tuttavat erilaisista kohderyhmistä, minkä lisäksi elokuvan aihepiirin asiantuntijat Taivaannaula ry:ssä katselivat Ukonvaajan ennakkoon.

Koekatsejoiden jakauma oli seuraavanlainen:

- 25 - 55 -vuotiaat miehet (tärkein kohderyhmä) - 9 henkilöä
- 20 - 30 -vuotiaat naiset - 4 henkilöä
- 40 - 65 -vuotiaat naiset - 2 henkilöä
- 40 - 65 -vuotiaat miehet - 2 henkilöä.

Elokuva esitettiin vaiheessa, jossa siitä uupui vielä värimäärittelyä ja äänen jälkikäsitteilyä. Palautteessa ei esiintynyt suuria eroja eri kohderyhmien välillä. Palaute oli pääasiassa sävyiltään positiivista ja parannusehdotukset olivat rakentavia. Eräs 25 - 55 -vuotiaiden kohderyhmään kuuluva kommentoi elokuvan loppua seuraavin sanankäntein:

”Yrjänän loppukaneetti kolmannen luvun iltanuotiolla on niin PAINAVA, että mielestäni siitä pitäisi lähteä hetken hiljaisuuden jälkeen maisemakuvilla taustoitettuna Y:n biisi soimaan. Ei mitään taiteilijaa pihlajan alla enää, koska mystiikka särkyi. Maisemakuvaa biisin kanssa, lopetustekstit biisin kanssa ja kiitosteksteissä voi olla pienessä ruudussa Yrjänä soittamassa parina parhaana klippinä. Tällaisenaan jännite purkautuu lopussa taiteilijan soittokuviiin.”

Moni muu koekatselija antoi lopetuksesta samansuuntaista palautetta. Koekatseluvaiheessa Yrjänän elokuvan lopussa esittämä musiikkikappale oli siis vielä niin sanottu varsinainen kohta, ja koekatselun palautteen perusteella se muutettiin ikään kuin osaksi lopputekstejä niin, että itse elokuva loppuu Yrjänän monologiin takkatulen ääressä.

Yleisesti ottaen palautteessa kiiteltiin aiheen ja esitystavan kiinnostavuutta sekä musiikin ja kuvan toimivaa yhteispeliä. Palautteesta esille nousseita adjektiiveja olivat ”mielenkiintoinen”, ”tietoa antava”, ”mukaansatempaava” ja ”koskettava”.

Suurin kritiikki palautteessa kohdistui haastatteluihin. Samalla, kun niiden sisältöjä pidettiin kiinnostavina, osa puutui puhuviin päihin. Toisaalta osa piti niiden esitystapaa ”mukavan keskustelevana” ja ”erilaisena nykypäivän kiireisessä kuvavirrassa”. Haastattelut ovat tyyllillisesti kuvauksia keskustelutilanteesta, eikä niitä lähdetty kuvitamaan koekatselun palautteiden perusteella. Haastattelusisältöjä sen sijaan tiivistettiin, jotta puhuvien päiden määrä olisi minimissään.

Tiivistys ja parhaiden puolien (esimerkiksi luontokuvat) korostaminen olivat merkittävimmät koekatselukierroksen palautteen perusteella tehdyt toimenpiteet. Kaikkiaan katselukierros lujitti tekijätiimin uskoa omaan tekemiseen ja siihen, että yleisö voi kokea Ukonvaajassa antoisan elokuvaelämyksen.